Adrian Grauenfels

Medicina, poezia latină, arta erotică în imperiul Roman

Editura SAGA - 2019

Medicina în imperiul Roman

Vase pentru loţiuni,
monede şi bisturiuri

din bronz

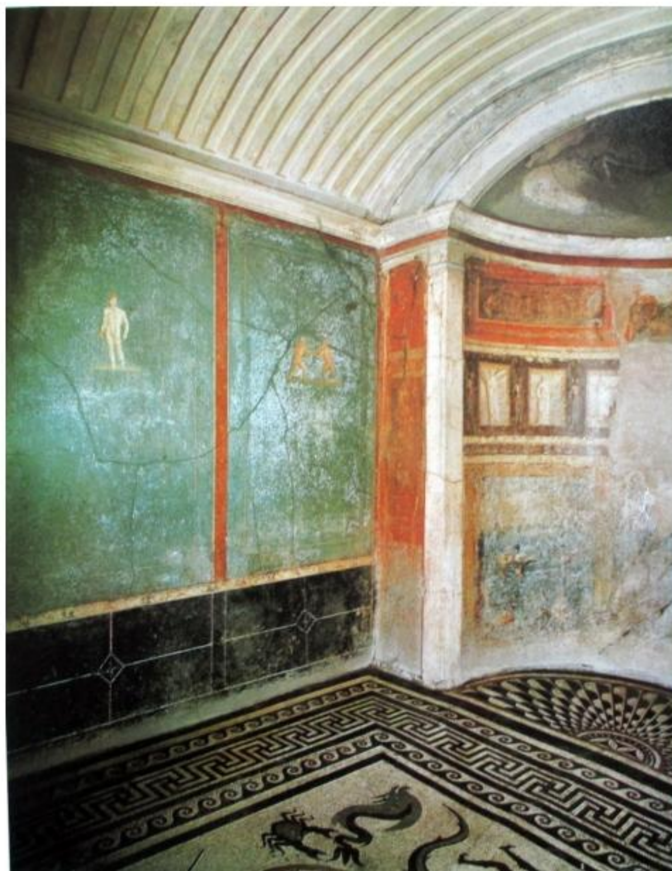
Budapesta Medical Museum

Grecii ajung la o culme prin munca lui Hipocrate în Alexandria. După anul 146 BC, Roma capătă hegemonia asupra Greciei , iar metodele medicale greceşti sunt copiate de romani și perfecționate în paralel cu tradițiile medicale şi religioase moştenite de la etrusci. Mozaicurile romane arătau respect și dragoste pentru animale, iar anumiţi zei erau consideraţi ca vindecători ai plăgilor. Multe procesiuni păgâne au fost preluate de la romani și purtate spre Evul Mediu. Se știe că încă din sec VII BC exista Colegiul Augurilor care stabilea un nume de zeu pentru fiecare maladie cunoscută. Legenda spune că zeul grec Asclepios a fost prezentat la Roma în anul 295 BC sub forma unui şarpe adus din templul din Epidaurus. Timp de secole, șamanismul și superstițiile fac loc treptat unei mai raționale atitudini. În templele ridicate lui Asclepios , bolnavii primeau droguri sau prescripţii pentru proceduri vindecătoare. Pe când Roma subjugase politic Grecia, cultura greacă devine o forţă predominantă în viață intelectuală a romanilor. Limba celor bogaţi și educaţi era greaca, copiii lor învățau cu profesori greci literatură şi moravuri. Iar medicina era exclusiv o afacere grecească.

Baie privata, casa Menander

Sec II- BC

Metode de vindecare

În primul secol AD, Plinius scrie: "Cetățenii Romani, timp de șase secole au trăit fără medici".

Există totuși o lege care obliga medicii să se ocupe de rana unui sclav. În familie, rolul doctorului era atribuit șefului familiei, dar nu există indicii că aceștia ar fi practicat medicina și în afară casei.

Cei bogați sau nobili aveau aversiune pentru manuale, iar practicanții medicinei erau priviți a fi oameni inculți. Un cenzor numit Cato (234-149 BC) chiar condamnă tehnicile grecești pe care le consideră necinstite. Conform scrieriilor lui Plinius, Cato pledează pentru revenirea la medicina romană pragmatică. Sfătuia folosirea verzii și a vinului pentru păstrarea sănătății, iari pentru vindecare - incantații și formule magice. Un exod de greci și străini se abat asupra Romei transformând orașul într-o atractivă și puternică cetate. În anul 46 BC Iulius Cezar, ca să oprească foametea care bântuia orașul, gonește străinii , cu excepția doctorilor care primesc cetățenia romană.

Un vestit doctor grec care sosește la Roma în 219 BC este Archagathos din Sparta. Cariera sa de succes, afirmă clara schimbarea de atitudinea a romanilor, în cea ce privește doctorii.

Senatul îl apreciază la început, pentru strălucitele proceduri chirurgicale și îl numește vulnerarius , adică vindecătorul rănilor. Mai târziu, în urma unor eșecuri,

este renegat cu apelativul carnifex (măcelar). Un alt important medic este Asclepiades (120 -70 BC) . Era un om plin de șarm și dinamism înzestrat cu o minte strălucită. Celebrul Galen îl considera un semi- șarlatan, dar contemporanii săi îl privesc ca pe un trimis al cerului. Poetul Lucrețius și oratorul Cicero îi erau prieteni. Populația era fermecată de personalitatea , metodele și rezultatele sale fericite, despre care doctorul declara că le obține cu siguranță, rapiditate și plăcere. Reputația sa ajunge la culme, când se zvonește că a trezit un om din moarte. Filosofia lui diferea de cea a lui Hipocrate, susținând ideea că doctorul vindecă bolnavul și nu natura. Elaborează o teorie bazată pe postulatele lui Democrit, în care trupul este un complex făcut dintr-un număr infinit de atomi de mărimi diferite printre care care circulă fluidele vitale trupului. Sănătatea se obținea printr-o liberă circulație printre atomi, boala apare atunci când fluxul este deranjat. Themison, un elev al lui Asclepiades, continuă aceste idei cu care fondează o școală a "metodismului", larg utilizată în secolele următoare.

Frescă la Pompei:

Un doctor grec
Extrage o sageată din
pulpa lui Aeneas

Cura lui Asclepiades era bazată pe diete, exerciţii, masaje, clizme, muzică și cânt. În cazurile de demenţă folosea opiu, vin și o igienă strictă. Celor cu febră interzicea hrana și băutura , deshidratandu-i sistematic. Reareori lua sânge bolnavilor. Metodologia lui materialistă și evitarea teologiei în diagnoze a dus spre raţionalism. Şi totuşi, două sute de ani mai târziu, Galen anulează metodele lui, pe motivul că se departase de Hipocrate și de cele patru umori (lichidul intercelular constituind mediul în care trăiesc celulele organismelor). Era înfuriat de Asclepiades care ignora anatomia și rolul naturii în vindecarea bolnavului. Atât de denunţătoare au fost scrieriile lui Galen împotriva predecesorului său, încât acesta a fost apropate complet uitat, până la Renaştere. Nu putem însă ignoră, că prin principiile și reputaţia sa câştigată la Roma, doctorul a consolidat faima medicilor greci. În afara lor, medicina mai era practicată de romani liberi, sclavi, egipteni și evrei. Clasa superioară folosea adesea un sclav-doctor, afiliat familiei. Sclavii își puteau răscumpăra libertatea, dar fiind preţioşi ca medici, o lege stabilea o taxă de emancipare prohibitivă.

Mulţi vraci, care nu intrau în categoria medicilor, își câştigau existenţa prin băile publice, la bărbieri sau prin teatre. Se punea problema dificilă a diferenţierii dintre şarlatani și medicii empirici. Thessalus din Tralles este un exemplu de medic practicant, care deşi fără educaţie, câştigă o solidă reputaţie. Reneagă toate metodele cunoscute, ignoră ştiinţa , folosind un teribilism care prindea la ignoranţi. Denumindu-se "Cuceritorul medicilor" declara că poate preda toată arta medicală în numai 6 luni.

Femeie cântând
La Kithara
Frescă la Pompei
circa 50 BC

Caldarium într-o baie publica din Pompei. Aer cald era circulat prin țevi încastrate în pereți si sub podea

Trupele armate aveau un număr de doctori, în raport cu numărul de soldați. De fapt acești doctori erau simpli soldați cu puțină practică medicală dobândită. Și aici, grecii erau preferați nativilor.
Obstetrica era practicată de femei. Ca și în Grecia, femeia măritată avea dreptul să decidă viața sau moartea urmașilor săi de sex feminin. Legal, cele mature se puteau mărita sau divorța fără intervenția părinților.

La început, practică medicinei era necontrolată. Oricine se putea numi și da drept doctor. Sub Augustus, doctorii sunt scutiți de plata taxelor, ca recompensă unui anume Antoninus Musa, care vindecă cezarul de reumatism. Privilegiile au fost extinse de Vespasian și apoi de Hadrian care scutesc medicii de serviciul militar și de

alte datorii civice. Poziţia de doctor devine atât de râvnită încât Antoninus Pius, impune restricţii la numărul de doctori permis pe localitate. În final, împăratul Severus Alexander (138-161 AD) impune legi stricte, pentru instrucţie, ucenicie şi control. Supraveghera doctorilor este încredinţată ghildei "Collegium Archiatri" care percepea taxe pentru instruirea doctorilor. Poetul Marţial scrie câteva rânduri critice la adresa ghildei:

Am căzut bolnav şi doctorul a sosit imediat
Împreună cu o sută de studenţi, O Symmachus
O sută de degete îngheţate m-au palpat;
Nu aveam febră, O Symmachus, acum ard...

Cornelius Celsus

Print din 1756

Igiena la romani

Diferenţierea între clase apare de timpuriu. Cei săraci locuiau în case simple şi foarte înghesuite, care acomodau mai multe familii.

Totuşi, între locuinţe existau străzi pavate, drenaje şi alimentări cu apă. Bogaţii aveau case opulente, iar agricultura asigura imperiului, o mai bogată alimentaţie în comparaţie cu hrana simplă de la greci. Marea glorie a Romei vine de la alimentarea cu apă şi sistemul sanitar aferent. Din secolul I AD, nouă apeducte aduceau apă spre Roma.

Apa era purificată prin bazine de sedimentare şi din rezervoare speciale pentru apa potabilă, apa era distribuită locuinţelor şi băilor comunale sau celor private, contra unor taxe.

Cei săraci care nu aveau acces la apa potabilă, se bazau pe sacagii, care vindeau apă în vase diverse. Un sistem complicat de ţevi subterane canaliza apa folosită spre "Cloaca Maxima", un complex de canale care se termină în fluviul Tibru. Din nou, săracii nu beneficiau de canalizare, oalele de noapte erau aruncate direct în stradă. Tot în secolul I AD, Marcus Varro sesizează legătura dintre boli şi bălţile infectate. El sfătuieşte a nu se construi case lângă bălţi sau mlaştini care "produc creaturi invizibile ochiului, care pătrund în om prin respiraţie şi aduc boli foarte serioase".

Apar concomitent infirmerii pentru sclavii bolnavi sau răniţi. Seneca spune, că atât el cât şi alt cetăţeni liberi le foloseau. Pentru soldaţi se construiau corturi, în paralel cu barăcile infirmeriilor. Mai târziu, infirmierii ridicate din piatră (valetudinaria) au fost plasate la graniţe, pentru a servi garnizoanele de pază. Erau echipate cu instrumente, medicamente şi alte furnituri. Spitale pentru civili apar în secolul IV AD. Primul spital roman datează din anul 394 şi este atribuit unui filantrop creştin, Fabiola.Tot în secolul IV, Diocles din Caryst devine o sursă de informaţii pentru plante medicinale, iar elevul lui Aristotel,Theophrastus, face extensive observaţii plantelelor locale şi efectele lor medicinale.

Celsus şi Pliniu

Preţioase informaţii despre medicina Alexandrină şi cea Romană , provin de la doi enciclopedişti: **Cornelius Celsus şi Caius Plinius** cel bătrân, ambii activi în secolul I AD.

Celsus era un patrician şi legiuitor care încearca să sumarizeze cunoştiinţele vremii: agricultura, legile, arta belică, filosofia, retorica şi medicina. Din scrierile sale, au rămas doar 8 volume tratând medicina şi câteva alte subiecte. Cărţile (scrise în latină) au fost uitate până la Renaştere, când sunt descoperite de Papa Nicolas. Celsus, este primul autor medical tipărit mecanic cu tiparul lui Gutenberg. În opinia doctorilor moderni, Celsus oferă judecaţi şi observaţii minuţioase în chestiuni ca hernia, răni diverse, amputaţii. El specifică diferenţierea vaselor de sânge şi cum să fie legate ca să permită circulaţia sanguină. Mai mult, în cărţile sale găsim o istorie a medicinii, sfaturi despre păstrarea sănătăţii , cât şi bolile aferente fiecărui organ omenesc. Este și azi citat pentru cele 4 simptome ale unei inflamaţii: roşeaţă, umflătură cu căldură şi durere.

Pe când Celsus era selectiv în cele studiate, **Plinius** (23-79 AD) are un apetit intelectual vorace. Produce o monumentală colecţie de date : " Historia Naturalis", care conţine tot ce se putea culege la acea vreme . Timp de doi ani călătoreşte şi memorează date și fapte. Este martor și chiar moare la erupţia Vezuviului ,care distruge oraşele Pompei și Herculane. Datorită lui, generaţiile care vin, se bucură de multe informaţii valoroase în mai toate câmpurile de activitate . Ba el chiarsuştine că lumina se mişcă mai repede ca sunetul şi că lichidele se contractă când trec în faza solidă.

Tot el descoperă că anumite adaosuri vinului sunt otrăvitoare dar ratează constatarea că plumbul folosit la ţevi şi rezervoare, este cu mult mai nociv. Plinius nu credea în viaţa de apoi. "Condamn încercarea omului să descopere faţa şi forma lui Dumnezeu. Dacă există acest Dumnezeu, el este făcut numai din sens, vedere, auz, suflet, minte ."

Era furios pe doctorii greci, despre care scrie că sunt foarte ocupaţi în a-şi câştigă reputaţie şi glorie. Se lamentează: "Nu există legi pentri incompetenţă, ei pot experimenta pe trupul nostru până la moartea pacientului, doctorul este singura persoană nepedepsită pentru crimă".

Galen

Ilustratie dintr-un text sec V, Galen in centru discuta cu diversi botanisti Biblioteca din Viena

Doctorul grec **Galen** (129-200 AD) este cel mai influențial scriitor pe teme medicale. Timp de 15 secole rămâne o indiscutabilă autoritate medicală și etică a Europei clasice.

S-a născut la Pergamum, la o familie înstărită. De la 14 ani a fost învățat matematică, filosofie și științe naturale, în spiritul școlii lui Hipocrate. Galen pomenește că a fost îndrumat de tatăl sau spre medicină, acesta având în vis o discuție cu Asclepios. La acea vreme, Pergamum era un centru cultral important, aflat în partea romană a Asiei minor, unde Galen se instruiește până la moartea tatălui sau. Va călători intens la Smirna, Corint, Alexandria, unde se perfecționează în anatomie, la cei mai vestiți profesori. Strânge informații despre farmacologie, plante și minerale specifice fiecărei regiuni. La Alexandria, Galen capătă informații despre boli și tratamente, aici veneau doctori din toată lumea romană pentru a studia și practica medicina.

Reîntors la Pergamum după ani de peregrinări, șeful echipei de gladiatori îl numește doctor al luptătorilor săi. Nevoia de a ține luptătorii în maximă pregătire și

perfectă sănătate pentru lupte, îl învață nevoia de higienă și de măsuri preventive. Tratând răniții, el se specializează în anatomia oaselor, a mușchilor și a ligamentelor. Ba chiar trata cu succes răni abdominale sau toracice.

Ajunge la Roma ca medic deja antrenat și experimentat. Va ține prelegeri strălucite și detailate despre tehnicile chirurgicale. Este apreciat de împăratul Marcus Aurelius și astfel devine cel mai căutat medic al Romei. Galen scrie în greacă, voluminoase lucrări despre toată medicina și terapia acumulată. Desigur erau împletite cu explicații teologice așa cum cerea gândirea generală. Aristotel declarase : "Natura face totul cu un scop", Galen adugă: "Eu pot detecta scopul" . Galen preia și teoria celor 4 umori fundamentale, dezvoltând o clasificare a personalității bolnavilor: flegmatic, sanguin, choleric, melancolic. Disecţia fiind interzisă, el studiază anatomia prin răni, organe expuse sau disecţii făcute pe animale. Studiază cu atenție pulsul sanguin și construiește un lexicon complicat de termeni descriptivi. Deşi practica luatul de sânge, cerea precauţie şi prefera diete, odihnă şi exerciţii. Folosea plante medicinale pe care le culegea și le prepara, neavând încredere în vânzătorii de droguri. Avea amestecuri complexe numite " Galenicals" , ajustate pentru cele patru umori și clasificate: cald, rece, uscat, umed. O combinație interesantă era numită " theriac", un antidot conceput contra mușcăturii de șarpe. În evul mediu " theriacul" conținea circa 70 de componente și chiar carne de viperă, recomandată de Andromachus, doctorul împăratului Nero. Farmaciile din Franța, Spania și Germania au oferit theriac până în ultimul sfert de secol 19. Popularitatea acestui drog este enormă, explicația datorându-se opiumului conținut. Galen însuși, îl prepară și îl administra împăraților aflați în grija lui directă.

Ne întrebăm de ce opera lui Galen a fost atât de decisivă medicinei, până după Evul Mediu. Scrisul dogmatic, elegant, pedant și didactic a satisfăcut dorința de exact absolut. Galen nu lasă chestiuni nesoluționate iar inserțiile teologice fac lucrările sale acceptabile creştinismului. Din cele circa 500 de scrieri, 83 au rezistat în timp. Urmașii și comentatorii au repetat numele său cu condescendență, numindu-l "fântâna tuturor științelor medicale". Nimeni nu a zdruncinat autoritatea și faima sa, până la Vesalius, anatomistul Renașterii.

Contributia lui Galen la cele 4 umori, ilustrata intr-un manuscris medieval:

- Sanguin,
- flegmatic,
-choleric,
-melancolic

Biblioteca centrală Zurich

Linografie din sec XVI arătând prepararea Theriacului , dupa retele lui Galen

Strassburg 1537

Partea a II-a

Arta erotică la romani

Adonis si Afrodita – Sec IV BC – British Museum

De la marele poet antic grec Homer și din narațiunile sale epice, Iliada și Odissea, căpătăm o imagine a sentimentului de iubire trăit de eroii săi. Zeii dar și oamenii, sunt supuși geloziei, dorinței, răzbunării, urii, goanei după lux sau glorie. Frumusețea Elenei a dus la războiul Troian, dar ce ne mișcă este dragostea dintre Hector și Andromaca, iubirea lui Achile pentru amicul sau Patrocle, sau a celebrului Ulysse pentru soția sa Penelope. Grecii nu erau stânjeniți de nuditate, ei apăreau în arene, la luptele olimpice, în statui și în fresce, în deplina splendoare a trupului uman.

Pompei – Casa Centenară – frescă erotică

Viciile şi virtuţile, dragostea, moartea şi apoi învierea, erau subiectele miturilor şi a ritulalelor, de multe ori folosite la auto cunoaşterea sufletului. Grecii erau intim uniţi cu natura, de care erau dependenţi şi care le dicta ritmul vieţii. Cu timpul ei au simţit nevoia de a raţionaliza infinita lume de senzaţii şi emoţii. Tema erotică era privilegiată şi intens folosită în fresce, pe vase pictate sau mozaicuri. Este preluată de romani care duc arta erotică la grotesc şi licenţios, aşa cum învăţăm din relicvele civilizaţiei de la Pompei. Împreunarea sexuală a zeilor era considerată un simbol al continuităţii vieţii dar şi o promisiune de fertilitate pe pământ - sexul fiind văzut ca un fenomen sacru. Apetitul sexual era reprezentat prin frumuseţea zeiţei Afrodita şi a bărbatului tânăr, Adonis.

Farfurie cu scena erotica , 480BC. Muzeul National Napoli

O pleiadă de personaje mitologice sunt angajate în povești erotice, Zeus însuși este adulter, seducător și tolerant la aventurile sale sau ale altora. Găsim toleranță pentru homosexualitate, Zeus îl seduce și îl aduce pe tânărul Ganymede în Olimp. Chiar și amorul cu animale găsește loc în mitologie și arte. Pasiphe se îndrăgostește de un vier, Leda face dragoste cu Zeus în chip de lebădă, iar Achile se travesteste într-o tânăra femeie, pentru a convinge grecii să-l ia cu ei la Troia. Mai toate personajele sunt preluate de romani care își împodobesc casele cu elemente vizuale, multe cu conotații, sau explicit erotice.

Muzeul de arheologie din Napoli conține nenumărate artifacte descoperite la Pompei și Herculanum. Avem acum convingerea că erotica ocupa un loc important în civilizația greacă și apoi la romani. ROMA , citit invers ... căpătăm... AMOR.

Hercules angajat in amor cu o nimfă – Relief in marmură – Roma

Fragmente de fresce din Pompei – Muzeul National Napoli

Ambele culturi apreciază şi expun misterul, imaginaţia, superumanul şi idealizarea lui. Adesea vom vedea contopirea între bărbat şi animal. Centaur sau satir. Taurul indica virilitatea, măgarul impotenţa, simboluri care reprezentau alegoric pasiunea omului, dorinţele lui, cât şi limitele. Dacă satirii comit acte bestiale, nu erau blamaţi, este esenţa lor animalică de vină. Cel mai frecvent model de om-bestie este zeul Pan, jumate țap, jumătate om. El se iubeşte cu animale, cu zeiţe sau cu nimfe. Frecvent îl întâlnim în fresce şi mozaicuri pe Priap, zeul fertilității înzestrat cu un enorm falus. Hermafroditul era venerat, nu pentru devierea patologică ci pentru personificarea bisexualitatii larg tolerate. Dacă la greci relațiile bărbat femeie erau directe şi relativ simple, ele se modifică şi evoluează la romani.

Satir si o nimfa- mozaic – Pompei

Unele atitudini și comportamente sexuale din cultura romană antică diferă semnificativ de cele din societățile occidentale de mai târziu. Religia romană a promovat sexualitatea ca un aspect al prosperității pentru stat, iar indivizii s-ar putea orienta către practica religioasă privată sau „magia" pentru îmbunătățirea vieții erotice sau a sănătății reproductive. Prostituţia era legală, publică și răspândită. Picturile „pornografice" au fost prezentate printre colecțiile de artă din gospodăriile clasei superioare respectabile. Era considerat natural și lipsit de semnificaţie pentru bărbaţi să fie atraşi sexual de tinerii din ambele sexe, în vârstă de adolescenți, iar pederastia a fost condamnată atât timp cât partenerul masculin mai tânăr nu a fost un roman născut liber. „Homosexual" și „heterosexual" nu au preocupat gândirea roman ă despre sexualitate și nu există cuvinte latine pentru aceste concepte. Nici o cenzură morală nu a fost îndreptată către bărbatul care s-a bucurat de acte sexuale cu femei sau bărbaţi cu statut inferior, atâta timp cât comportamentele sale nu au evidenţiat slăbiciuni sau excese și nici nu au încălcat drepturile și prerogativele semenilor săi. Deşi efeminarea ostentativă a fost denunţată, în special în retorica politică, sexul cu moderație cu prostituate sau sclavi de sex masculin nu a fost considerat ca fiind necorespunzător sau vicios. Hipersexualitatea a fost însă condamnată moral și medical atât la bărbați, cât și la femei. Femeile au fost păstrate la un cod moral mai strict, și relațiile între persoane de același sex dintre femei sunt slab documentate, dar sexualitatea femeilor este discutată în întreaga literatură latină. În general, romanii aveau vederi mai flexibile si mai tolerante decât grecii antici.

Cameră romană, refacută - Muzeul Napoli

O petrecere cu sclave - marmură

Partea a III-a

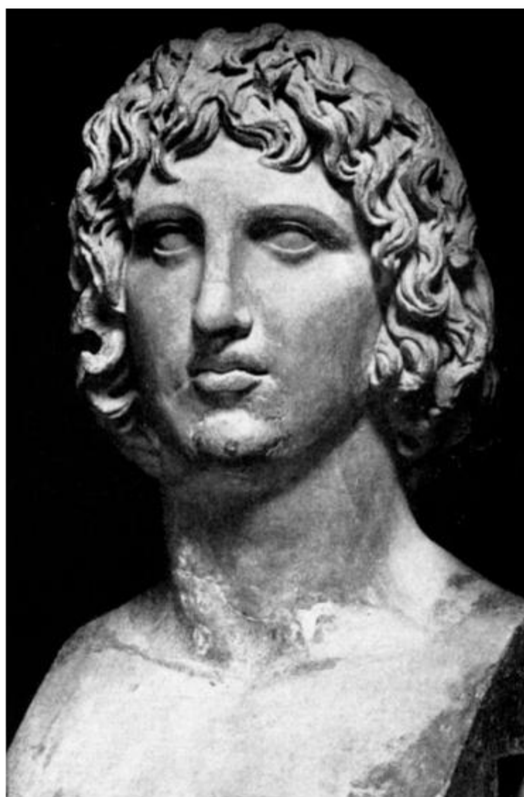
Poezia Latină

Eutherpe – Muza poeziei

Romanii erau axaţi în general pe politică, filosofie, retorică, oratorie şi istorie. Puţini poeţi au rămas menţionaţi şi citiţi extensiv, fapt ieşit din comun unei civilizaţii care se întinde şi înfloreşte pe o perioada de peste 900 de ani. Totuşi, găsim câteva nume de poeţi care au marcat cultura şi literatură latină. Voi cita patru dintre aceştia.

Publius Vergilius Maro

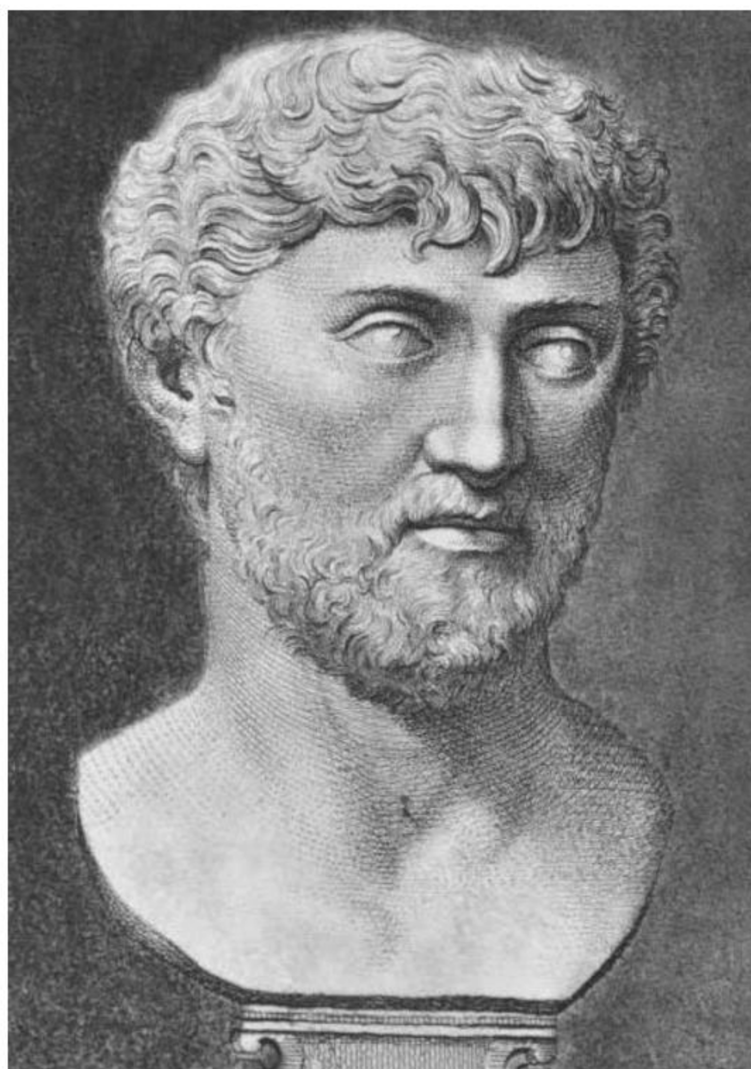

Cunoscut în limba română ca Virgiliu, (70 BC-19 BC) a fost un poet latin, autor al epopeii în versuri Aeneis („Eneida”), considerată epopeea naţională a romanilor.
Multe din datele biografice nu sunt sigure, cele mai multe informaţii datează din perioada antică târzie , sau provin din legende ale evului mediu timpuriu.

Citate din Virgiliu:

Norocul ajută pe cei îndrăzneţi.
O, blestemată lăcomie de aur, la ce nu împingi tu pe muritori?
Uleiul încins e otravă.
Nu te da bătut nenorocirii, ci întâmpin-o cu şi mai mare curaj.
Disperarea e ultima armă, care uneori aduce victoria.
Copilul îşi recunoaşte mama după surâs.

Lucreţiu (Titus Lucretius Carus 94 - 55 BC) a fost poet şi filozof latin. Singura sa lucrare cunoscută este poemul filozofic *De Rerum Natura* (Despre natura lucrurilor).

(1)

T. LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA
Liber Primus.

ENEADUM genetrix, hominum divumque voluptas,
Alma Venus, cœli ſubter labentia ſigna
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis.
Concelebras: per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, viſitque exortum lumina ſolis:
Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,
Adventumque tuum: tibi ſuaveis dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuſo lumine cœlum.
Nam ſimul ac ſpecies patefacta 'ſt verna diei,
Et reſerata viget genitabilis aura FavonI:
Aeriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum percuſſæ corda tua vi.
Inde feræ pecudes perſultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis: ita capta lepore;
Illecebriſque tuis omnis natura animantum
B Te

Lucreţiu a continuat şi dezvoltat concepţia atomistă a lui Epicur, fiind adeptul şi discipolul acestuia. În *De Rerum Natura*, Lucreţiu tratează lumea microscopică a atomilor, fiinţa umană şi universul. Lucreţiu expune ideea mortalităţii sufletului şi a universului, explicată prin asocierea şi separarea atomilor. Opera lui Lucreţiu se caracterizează prin realismul imaginaţiei, forţa vizionară, bogăţia şi varietatea descrierilor, intuirea sensibilă şi filozofică a naturii, pasiune şi ironie, clasicismul expresiei. Are o atitudine profetică, obsesiv pentru misterele lumii, şi eliberarea prin speranţă. Este răpit de pasiunea sa pentru Epicur, maestrul care trăieşte în grădina sa în căutarea idealului , plin plăceri minore şi ordine, măsură şi legi, calm şi raţional -virtuţi care lipseau contemporanilor săi. Ca toţi cei vechi, Lucreţiu subliniază opoziţia durere-plăcere şi pune accentul pe obsesia eternă: fericirea omenească. El adresează viaţa, moartea, iubirea, norocul şi visele.. subiecte care nu-i dau pace. Noţiunea de soartă, cea care domina lumea elenă şi pe cea romană , îl răzvrăteşte. Fortuna gubernans! spuneau romanii avizi de glorie. A recunoaşte puterea şansei, este o contradicţie la mersul naturii, aşa cum o înţelegeau Epicur şi discipolii săi. Lucreţiu se vrea eliberat de acel "*taedium vitae*" - dezgust de viaţă, pe care alunecă, silit de pesimismul său cosmic.

De Rerum Natura, este o proiecţie a stării de spirit al Italiei în secolul I -BC , o naţiune torturată de dezordine, războaie, asasinate. Iată un citat relevant:

" Odinioară nu se cunoşteau leacurile, omul se otrăvea ieri din lipsă de experienţă, azi cu bună ştiinţă; el nu cunoştea folosul metalelor, azi se serveşte de ele pentru moarte. Nu ştia filosofie, acum suferă obsesiile şi spaimele cosmogenice. În progresul său, omenirea înaintează contra curentului, ea merge de la vârsta de aur spre un secol de întuneric. "

Uneori, el cade în pur egoism, iată un exemplu din partea a II-a a cărţii:

E dulce de pe mal să vezi pe altul
Cum se trudeşte când noianul mării
E răscolit de vânturi
Nu fiindcă te-ar desfăta pe tine chinul altuia,
ci pentru că-i plăcut să vezi cu ochii
de câte rele eşti scutit tu însuţi

E dulce să priveşti fără pericol
Oştirile pe câmp încăierate
Nimic pe lume nu-i mai dulce
decât să stai pe culmile senine
Bine-ntarite, ale-nţelepciunii
De unde să te uiţi de sus la ceilalţi
Să-i vezi cum umblă ratacind pretutindeni...

(traducere de T. Naum)

În chestiunea zeilor, Lucrețiu are nemulțumiri și revendicări. Zeii nu ascultă rugăciunile oamenilor: ei nu pot răspunde la ele, ei nu sunt atinși de ofense, așadar religia e o superstiție. Pietatea spune el, este alceva decât un ansamblu de gesturi și de cuvinte:

Nefericită omenească ginte,
Că toate acestea ea le-a pus atunce
Pe seama zeilor din cer, ba încă
le-a adugat mânii cumplite!
Ce gemete și-au cășunat ei înșiși
Iar nouă ce dureri! Și câte lacrimi
Au să mai verse și copiii noștri!

Quintus Horatius Flaccus
(65 BC – 8 BC)

sau Horațiu ...a fost cel mai important poet liric roman pe vremea lui Augustus (cunoscut și sub numele de Octavian). Retoricianul Quintilian a privit odele lui că fiind singurele versuri latine care merită citite: „Poate fi uneori înfricoșător, totuși este plin de farmec și har, versatil în figurile sale și îndrăzneț în alegerea cuvintelor sale." Horațiu a mai elaborat versuri elegante în hexametri (Satiri și Epistole) și o poezie iambică caustică (Epodes). Hexametri sunt lucrări amuzante, dar serioase, în tonuri prietenoase, ceea ce îl determină pe satiricul Persius să comenteze: "în timp ce prietenul său râde, Horațiu pune viclean degetul său pe fiecare vină ; odată lăsat, el se joacă pe corzile inimii".

Cariera sa a coincis cu transformarea Romei dintr-o republica într-un imperiu. Un ofițer din armata republicană care a învins în bătălia de la Filipi în 42 BC , care era prieten cu omul de dreapta al lui Octavian în afaceri civile, Maecenas - devine purtătorul de cuvânt al noului regim. Pentru unii comentatori, asocierea sa cu regimul a fost de un echilibru delicat în care și-a menținut în mare măsură independența, dar pentru alții a fost, după cum scrie John Dryden *, „un bine instruit sclav de curte ".

____

* John Dryden (1631 - 1700) a fost un poet englez, critic literar, traducător și dramaturg, care a fost primul laureat pentru poezie din Anglia, în anul1668.

Leuconoei

Nu-ncerca, Leuconoe-e nefastă încercarea -
Să cunoşti ce capăt zeii rânduit-au vieţii noastre,
Nici să ispiteşti vreodată Babilonicele Cifre.
Tot ce fi-va, mult mai bine-i să înduri! Că Iupiter
Va să-ţi dăruiască încă multe ierni, sau că aceasta-i
Cea din urmă care sfarmă spumegândele talazuri
Ale mării Tireniene de stâncoasele ei ţărmuri -
Fii înţeleaptă; pritoceşte-ţi vinul;cu scurtimea vieţii
Lungile nădejdi măsoară-ţi. Numai cât am stat de vorbă,
Timpul pizmătarnic, iată, şi trecu. Trăieşte-ţi ziua
Cea de azi; în cea de mâine te încrede prea puţin!...

Fragment din Ode -Horaţiu, traducere de Lascar Sebastian

Marcus Valerius Martialis (Marţial)

Marţial (40 AD – 103 AD) a fost un poet roman, originar din Spania, bine cunoscut pentru 12 volume de Epigrame, publicate la Roma după anul 86AD, pe timpul împăraților Domițian, Nerva și Traian. În aceste poezii scurte, de duh, satirizează cu veselie viața orașului și activitățile scandaloase ale cunoscuților săi și-și romantizează educația provincială. A scris un total de 1.561 de epigramele, dintre care 1.235 sunt în cuplete elegiace. Marţial a fost numit cel mai mare epigramist latin și este considerat creatorul epigramei moderne.

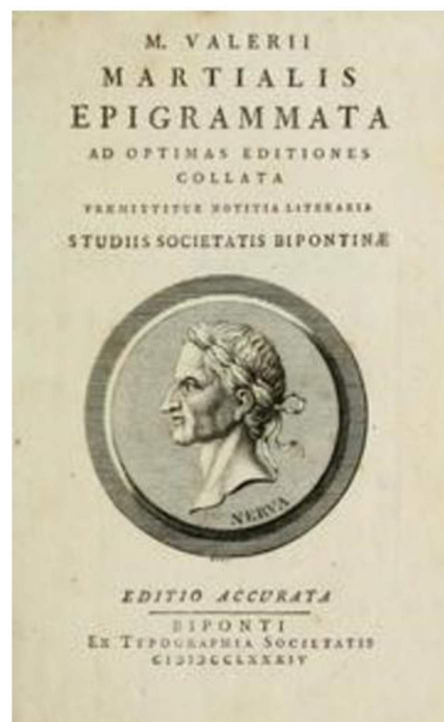
Versuri de Marţial din Epigrame (1961), traducere de Tudor Măinescu

Hangiul din Ravenna

Hangiul din Ravenna, vicleanul, m-a-nşelat:
Cerut-am vin cu apă, şi mi-a dat vin curat.

Gloria postumă

Trimite-ţi cartea-n lume, Faustine!
Gândirea ta frumos înveşmântată
Va fi de-Atena însăşi lăudată
Şi de-nţelepţii toţi primită bine.
Îţi bate astăzi gloria la uşă;
Răsplata-i meritată; s-o primeşti,
Să-ţi încunune scrisul cât trăieşti,
Nu când vei fi o mână de cenuşă.

Uneia care se parfumează prea mult

Oricând te-arăţi în lume, miroşi atât de bine,
De parcă duci dugheana lui Cosmus după tine;
Miresmele lui grele te însoţesc pe drum,
Umplând întreg văzduhul cu valuri de parfum.
O, Gellia, nu-mi place năravu-ţi uşurel:
De-o parfumez, miroase şi javra mea la fel.

Lui Atticus

Frumuşel declami, amice, frumuşel ştii să vorbeşti,
Scrii poeme frumuşele, frumuşel istoriseşti;
Faci şi mime frumuşele, epigrame frumuşele,
Frumuşel eşti ca gramatic, frumuşel citeşti în stele;
Frumuşel ţi-e mersul, glasul, joci şi cânţi tot frumuşel,
Frumuşel ciupeşti tu lira, chiar şi mingea baţi la fel;
Frumuşel le faci pe toate, dar nimic frumos anume.
Atticus, să nu te superi, eşti un fel de-ncurcă-lume.

***

Adrian Grauenfels - Text si foto

Editura SAGA 2019

Surse:
Eros in Antiquity - foto Antonia Mulas
Internet
Muzeul National Napoli
Medicine - Illustrated History - colectia dr. Theodor si Lydia Coman
Citatepedia

